

мати трьох коней і одного конюшого (зброєносця). Стремена і вудила були без позолоти або сріблення. Брати не могли мати будь-яку сумку або скриню із замком. Листи, адресовані їм, читалися в присутності магістра, що, можливо, пояснювалось високим рівнем неосвіченості в рядах «лицарів Храму». В даних статтях відображено заходи, що сприяли укріпленню дисципліни в рядах лицарів та вели до збагачення організації, зростання впливів ордену, а не окремих його членів.

Вже через кілька десятиліть після утворення Ордену білі з червоним хрестом плащі храмовників стали вселяти жах на Сході і задрісти на Заході. Після собору в Труа «бідні лицарі» роз'їхалися по Європі, відкриваючи відділення Ордену, приймаючи пожертви для благородної служби на Святій землі. Дари бували різні: від мідного гроша до величезних маєтків, якими наділили Орден королева Португалії, французький король, граф Барселонський. Король Альфонс I Арагонський у заповіті, складеному при облозі Бургоса (1131 р.), обіцяв передати третину королівства тамплієрам [7, с. 21]. Саме з боротьбою проти маврів (арабів) на території Піренейського півострова пов'язані наступні десять років існування Ордену [6].

З часу свого виникнення «орден лицарів Храму», часто завдяки суворості та особливостям устрою свого життя, затвердженого Статутом, став жертвою напівміфічних домислів та відвертого перекручення фактів. Сучасна історична наука на основі аналізу джерел намагається пролити світло на життя та діяльність «бідних лицарів». Виконати покладене завдання вдається не завжди – надто багато перекручень, романтичних легенд та брак джерел ускладнюють дослідження цього історичного феномена. І все ж Орден тамплієрів – дивний і унікальний симбіоз лицарів та ченців – залишається одним із найяскравіших і найбільш привабливих явищ у всій історії Середніх віків.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Medium aevum: Середні віки / За ред. Л.Войтовича. Підручник для історичних спеціальностей ВУЗів. – Львів, 2010. – 502 с.
2. Браун Д. Код Да Вінчі / Д. Браун. – Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2003. – 482 с.
3. Вага Ф. Тамплиеры: история и легенды. / Ф. Вага. – М.: «Ниола-Пресс»; ООО «Издательский дом «Вече», 2007. – 128 с.
4. Вильгельм (Гийом) Тирский. История деяний в заморских землях / В. Тирський / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до праці:
5. [http://www.vostlit.info/texts/rus/giiom\\_tir/otryvok6.phtml?id=7403](http://www.vostlit.info/texts/rus/giiom_tir/otryvok6.phtml?id=7403)
6. Заборов М. А. Крестonosцы на Востоке / М. А. Заборов. – М: Главная редакция восточной литературы изд-ва «Наука», 1980. – 320 с.
7. Заборовский Эдуард. Тайна казны тамплиеров / Э. Заборовский [Електронний ресурс] // «Вокруг Света». – 2007. - №5 (2800). – Режим доступу до статті: <http://www.vokrugsveta.ru/vs/article/3874/>
8. Мельвиль Марион. История ордена Тамплиеров [Le vie des templiers] / Марион Мельвиль – М.: «Евразия», 2006. – 368 с.
9. Ратисбон М.Т. Письма Бернара Клервоского против Петра (Пьера) Абеляра / М. Т. Ратисбон [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: <http://bernard.oneiros.ru/>
10. Скотт Вальтер. Айвенго / Вальтер Скотт. – Харків – Белгород: Книжный клуб, 2010. – 248 с.
11. Фульхерий Шартрский. Иерусалимская история (деяния франков, совершивших паломничество в Иерусалим) / Ф. Шартрский / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до праці: <http://www.vostlit.info/Texts/rus3/Fulch/text.phtml?id=4452>
12. Хилленбранд Кэрл. Крестовые походы. Взгляд с Востока: мусульманская перспектива / К. Хилленбранд. – СПб.: «Издательство «ДИЛЯ», 2008. – 672 с.
13. Ячейкин Ю. Незнани тамплиеры / Ю. Ячейкин. – К.: Зеленый Пес, 2007. – 352 с.

*Кавецька Г.*

*Науковий керівник – доц. Лахманюк Т.В.*

#### ПАТРИС ЛУМУМБА: ПОЛІТИЧНИЙ ПОРТРЕТ

Патріс Лумумба – перший прем'єр-міністр незалежної республіки Кон-го [3].

Народився 2 липня 1925 р. в Санкуру, в північній провінції Касаї у бідній селянській сім'ї. Назвали його Патрісом не випадково, корінь його імені співзвучний зі словом батьківщина[7].

З шестирічного віку Патріс відчув на собі важку селянську працю – працював у полі, допомагав батькам в обробітку землі. Навчався в католицькій місіонерській школі, так хотів його батько, та й інших на той час у тій місцевості не було. Дядько Патріса В. Лундула,

сержант «Форс публік», радив вступити на військову службу. Проте ні кар'єра священнослужителя, як того просив батько, ні військового, за порадами дядька не припали до душі Патрісу [4].

В 13 років Патріс перейшов у протестантську школу, де навчався на фельдшера. Через 2 роки він залишив навчання в місіонерів, бажаючи навчатися самостійно. Глибоко його захопили ідеї французького Просвітництва XVIII ст., зокрема, праці Вольтера та Руссо, книги Гюго і Мольєра[2].

У цей час розпочав писати вірші, суть яких полягала в протесті проти колоніального бельгійського режиму, який панував на його батьківщині. Патріс Лумумба також бере участь у роботі гуртка, де разом з європейцями обговорювали питання культури, міжнародної політики, подальшого розвитку колонії. Атмосфера на цих неформальних зібраннях була непростою. Пізніше П.Лумумба напише: «На кожній зустрічі протягом кожної бесіди відчувався расизм, готовий от–от прорватися виступом як європейців, так і жителів Конго». Пройде ще деякий час і П.Лумумба запитає в бельгійців: «Чому деякі європейці турбуються про африканців менше, ніж про своїх собак?» [5], [6,С. 28]

Не закінчивши училища, в 1943 р. П. Лумумба переїхав у місто Кіндо, а згодом у місто Каліме, де він пішов на роботу клерком в управління олово- видобувної компанії «Сімаф-Сіметен». Він вивчав звичаї свого народу, життя різних прошарків суспільства. Вдень він був на службі, ввечері спілкувався з робітниками, які приїхали з різноманітних районів Конго, а також інших африканських країн.

У вільний час Патріс Лумумба не переставав читати, любов до книг, яка народилася ще в дитинстві, не покидала його й коли він став держслужбовцем. У місті він мав можливість читати різноманітні книги. В його житлі не було світла, тому юний Патріс купував свічки, і при них читав, так він дуже зіпсував собі зір [6,С. 27].

Поступово П.Лумумба захоплюється політикою, виражаючи інтереси освічених конголійців ставить питання про рівність колонізаторів і місцевих жителів. Одного разу, дискутуючи зі священнослужителем він запитує: «Перед Богом усі рівні, - стверджуєте ви, - чому тоді існує дві категорії віруючих – білі, які займають у часи богослужіння перші ряди, й африканці, які змушені стояти ззаді?». У відповідь він почув, що більшість його побратимів не турбуються про себе, погано пахнуть і якщо збирати разом африканців та європейців, то білі перестануть ходити до церкви. Але на це Патріс Лумумба заявив: «Якщо ваша релігія враховує запахи, то залиште її при собі» [6,С. 28–29].

У 1946 р. Патріс Лумумба переїхав у столицю колонії Леопольдвіль і вступив до школи поштових службовців, після закінчення якої отримав роботу держслужбовця в Східній провінції. Переїхавши у столицю, П. Лумумба був вражений контрастами великого міста, який був поділений на дві частини – багату і бідну, європейську та чорну. В школі поштових працівників він був одним із кращих учнів, після закінчення школи П. Лумумба поїхав на роботу в невеличке місто Янгамбі. Через декілька місяців він переїжджає у Стенлівіль. П.Лумумба займається самостійним вивченням політекономії, юриспруденції, новітньої історії Африки, згодом йому вдалося вступити в Антверпенський юридичний інститут на заочну форму навчання [6,С.29].

У 1952 р., коли П.Лумумбі було 27 років, він женився на Поліні Опанга, дівчині селянської родини. Їхнє весілля святкували два рази – в рідному селищі П.Лумумби Оналуа і в Стенлівілі, де на святкування з'їхалися друзі Лумумби з столиці [6,С. 34].

З 1954 р. П.Лумумба живе в Стенлівілі, працює поштовим працівником, клерком у бельгійських закладах. Там ж розпочинається активна суспільно-політична діяльність П.Лумумби. В цей період він очолював декілька громадських організацій.

У 1955 р. його обирають головою профсоюзу Асоціації службовців-африканців Східної провінції. В цей час Патріс Лумумба видає газету «Ухуру» («Свобода»), працює віце-головою провінційної секції ліберальної партії Бельгії, яка з 1954 р. прийшла до влади у метрополії[6,С. 33].

Якби так склалося, що П.Лумумба обере кар'єру чиновника колоніальної адміністрації, він міг би вважати своїм зірковим часом червень 1955 р., коли молодий журналіст і суспільний діяч був представлений особисто бельгійському королю Бодуену. Під час розмови з монархом,

до якого Патріс Лумумба, за його ж словами, у той час відчував глибоку повагу, він прямо поставив питання про необхідність легалізації діяльності африканських суспільно-політичних організацій в Бельгійському Конго, як це вже зустрічалося у сусідніх колоніях Англії і Франції. Звістка про зустріч П.Лумумби з королем швидко розійшлася по Східній провінції. Патріс Лумумба став отримувати багато листів, люди всіх прошарків Конго запитували в нього про подальших перспективах розвитку країни. Лумумба багато їздив по країні, бачив життя різних класів та соціальних груп, зустрічався з людьми. Результатом цих споглядань і знайомства з життям різних категорій місцевого населення стала його книга «Конго, земля майбутнього під загрозою?»[6, С. 35–36],[5].

Співрозмовник Патріс Лумумба під час зустрічі з королем вразив його і через рік його запросили в Бельгію. У Брюссель П.Лумумба повіз рукопис своєї першої книги з характерною назвою «Конго, земля майбутнього під загрозою?», яка містила аналіз соціально-економічного та політичного становища колонії і критику расизму[5].

30 червня 1956 р., після повернення з Брюсселя Патріса Лумумбу зустрічала дружина Полін із дітьми. В той час у них було троє дітей – два сини і дочка. Неочіковано, після проходження митного огляду, на очах сім'ї та всіх присутніх П.Лумумбу було арештовано. Його звинуватили в траті державних грошей. Згодом він напише: «Я думав, що помру від встиду в той час!». Але обвинувачення було сфабриковано і Патріса Лумумбу засудили на 2 роки тюрми. Істинна причина всього корінилася в іншому – боячись вільнодумних оцінок на свою адресу, колоніальна адміністрація вирішала покарати автора книги «Конго, земля майбутнього під загрозою?»[6, С. 37].

Патріс Лумумба вчинив у дусі всіх націонал-революціонерів – він оголосив колоніальну владу душителями й узурпаторами. Що, втім, не дивно, адже його кар'єру було зламане, за що він образився на білих. У в'язниці він відсидів усього 6 місяців, потім його випустили. Вийшовши на свободу, П. Лу-мумба став запеклим ворогом всіх білих.

Після виходу з тюрми П.Лумумба відправився в столицю, де найбільш чітко вимальовувалися майбутні перспективи розвитку країни. Патріс Лумумба вступив на службу, в якості комерційного директора, на підприємстві по виробництві пива. Робота його влаштувала, так як він мав змогу їздити по країні й глибоко пізнавати життя свого народу. В столиці П.Лумумба знайомиться з лідерами різноманітних організацій, безпосередньо включаючись в боротьбу за незалежність країни[6, С. 38].

Патріс Лумумба очолив роботу по створенні загальнонаціональної партії. У 1958 р. його було обрано лідером нової політичної партії – Національного руху Конго (НРК), яка згодом стала найчисельнішою загальнополітичною силою країни. Головною метою новоствореної партії було негайне проголошення незалежності. З 23 по 28 жовтня 1959 р. проходив Конгрес партії Національного руху Конго, на якому сам П.Лумумба виступив від імені партії з вимогами негайного проголошення незалежності[5].

По закінченні Другої світової війни, коли з'явилися світова система соціалізму і консолідовані, всепроникаючі сила імперіалістів були зламані; антиколоніальна боротьба та національно-визвольні рухи швидко активізувалися. Гана був першою країною на південь від Сахари, що здобула свою незалежність як нація у березні 1957 р. Згодом відбулася перша конференція народів африканського континенту в Аккрі у грудні 1957 р.

11 грудня 1958 р. П. Лумумба звернувся до членів африканської конференції в Аккрі. Він рішуче вимагав незалежності для своєї країни. У той же час Патріс Лумумба закликав африканців об'єднатися : «Незалежно від кордонів, що відокремлюють нас, незалежно від наших етнічних відмінностей, ми повинні об'єднатися для того, щоб африканський континент став вільним і щасливим, рятуючись від невпевненості, страху, і від колоніального панування». Бельгія не бажала надавати незалежність своїй колонії. Їй довелося змінити свою політику після 1959 р., коли вимоги незалежності ставали все гучнішими, частими стали демонстрації з вимогами проголошення незалежності, влада вже не могла приборкати народні маси силою свого терору.

Настає «Рік Африки»: ООН за пропозицією СРСР приймає резолюцію про право народів колоній на самовизначення. Бельгія змушена надати своїй колонії незалежність. 30 червня 1960 р. над Леопольдвілем спущений бельгійський триколор і піднятий блакитний прапор нової

республіки з п'ятьма золотими зірками – за числом провінцій. На святковій церемонії 30 червня 1960 р. в присутності бельгійського короля Бодуена I президент Касавубу виголосив промову про національну модернізацію, багаторасовому суспільстві й про співпрацю з колишньою метрополією. Патріс Лумумба одразу ж після нього виголосив свою промову, закінчивши її знаменитою фразою: «Ми більше не ваші мавпи!»

На перших виборах у країні в 1960р. партія П.Лумумби отримала 40 місць із 137. Патріс Лумумба став прем'єр-міністром країни. Хоча прем'єр-міністром стає П. Лумумба, коаліційний уряд зовсім не у всьому проводить політику прем'єра і його партії [7].

Того ж 1959 р. уряд Бельгії оприлюднив програму поступового – протягом 5 років – переходу Конго до незалежності. Почати вирішили з проведення демократичних виборів. Природно, радикальні націоналісти на чолі з П.Лумумбою стали волати на весь голос, що мета виборів – нав'язати народові «маріонеток колоніалізму», а через незадоволення цим, стали силою зривати вибори. Бельгійська влада теж відповіли силою, в результаті чого у країні почалися перші сутички, і з'явилися жертви. Патріс Лумумба знову потрапив у в'язницю, але вже як політичний в'язень.

За лічені тижні свого існування уряд Лумумби спробував домогтися реального контролю над ресурсами країни, стати на шлях, що веде до економічної самостійності. Передбачалося створення державного планування, держсектора в промисловості й кооперативів на селі, введення фіксованих цін на товари першої необхідності й підвищення зарплати робітникам. Був заборонений вивіз капіталу за кордон. Патріс Лумумба оголосив про відокремлення церкви від держави і школи від церкви. У зовнішній політиці було взято курс на повне звільнення Африки від колоніалізму та расизму[5].

У червні 1960 р. П.Лумумба прибув у Нью-Йорк для участі в обговоренні монгольського питання у Раді Безпеки.

25–32 серпня 1960 р. він виступив головою конференції африканських держав, яка відбувалася в Леопольдвілі.

5 вересня 1960 р. президент зняв прем'єра Патріса Лумумбу з посади і посадив під домашній арешт. У відповідь П.Лумумба проголосив по радіо промову, в якій заявив, що його змістили незаконно, так як його підтримав парламент[2].

Патріс Лумумба вирішує звернутися за допомогою до СРСР. Просить надіслати військових і цивільних радників. Занадто пізно: країна вже окупована. Зверненням до СРСР прем'єр остаточно підписав собі вирок. Президент США Д. Ейзенхауер дав ЦРУ вказівку – «африканського Кастро» негайно знищити. Заступником секретаря посольства призначили Френка Карлуччі. Американські «лицарі плаща і кинджала» підтримали Мобуту[7].

6 вересня лідери основних партій, які склали провладну коаліцію, заявили про підтримку П.Лумумби, проте в той час війська ООН захопили радіостанцію і закрили доступ на неї її членам уряду.

7 вересня палата депутатів більшістю голосів анулювала рішення про відсторонення Патріса Лумумби від влади.

8 вересня Сенат підтвердив це рішення, але ООН продовжувала ігнорувати владу й утримувати захоплені аеродроми та радіостанцію. Був виписаний ордер на арешт П.Лумумби.

12 вересня його було заслано в тюрму, проте його звільнили солдати.

Згодом у ніч на 27 листопада 1960 р. Патріс Лумумба таємно виїжджає із столиці, проте уже 1 грудня його арештовують знову[2].

Проти уряду Лумумби об'єдналися всі сили зовнішньої і внутрішньої реакції. Бельгійська влада відмовилися передати національному уряду контрольні пакети акцій великих компаній, хоча мали це зробити за законом. Іноземні монополії відкрито саботували митний режим, всупереч забороні організували відтік капіталу з ключових галузей, від'їзд фахівців. Національних кадрів країна не мала. Не було й іншої збройної сили, окрім старої армії, жандармерії, де всі офіцерські посади займали бельгійці. Різностановий уряд першим ділом підвищив платню самому собі, чиновникам і білим офіцерам. Зрозуміло, як на це повинен був реагувати голодуючий народ, що не бажав жити по-старому. В армії спалахнув бунт нижніх чинів, очолений сержантом Мобуту. Під приводом наведення порядку Бельгія почала інтервенцію. Ставленик «Юніон Міньєр» Моїз Чомбе проголосив «незалежність» Катанги,

спираючись на місцевих жандармів і білих найманців. Уряд Конго звернулося за допомогою до ООН, в країну увійшли «блакитні каски». Але допомагали вони не законній владі, а колонізаторам і сепаратистам[7].

Партії П.Лумумби вдалося взяти під контроль північний схід країни. Патріс Лумумба вважав своїм обов'язком, незважаючи на смертельний ризик, очолити повсталий народ. Йому та його товаришам вдалося вирватися з-під арешту, але по дорозі вони були схоплені головорізами Мобуту. На очах «блакитних касок» заколотники били і катували законних керівників уряду, що мали наївність покластися на ці «каски». Найбруднішу роботу надали Чомбе. У нього теж був наказ знищити П.Лумумбу, тільки за підписом не президента США, а бельгійського міністра з африканських справ.

Згідно з версіями спеціальної комісії, яка була створена для з'ясування обставин смерті Лумумби, Патріс і його однопідданці були арештовані й депортовані в літак до Чомби у Катангу, де їх було поміщено в лісову хижу. Патріса Лумумбу та його соратників – Окіто і Мполо ратували, після чого їх відвідали політичні суперники – Чомбе, Кімба та бельгійські політики для того, щоб зневажити й обплювати їх[3].

17 ічня 1961р. П.Лумумбу з однопідданцями було розстріляно катангійськими солдатами, якими керували бельгійські офіцери, і попередньо закопані на місці розстрілу. Щоб приховати ці дії, трупи були ексгумовані через декілька днів. Тіло Патріса Лумумби було розчленовано, розчинено в кислоті й після цього залишки були спалено. Згодом вбивство повісили на жителів села.

Хоча подробиць злочину світ тоді не дізнався, розправа з найвизначнішим керівником нової Африки викликала вибух обурення. Майже всю країну охопило народне повстання, очолене товаришами П.Лумумби. На їхньому боці билися революціонери-інтернаціоналісти. Тільки масова інтервенція США і Бельгії в поєднанні з розколом визвольного руху дозволили загасити полум'я повстання кров'ю. Партизанський командир П'єр Мулеле, який погодився на переговори, був схоплений і вбитий так само, як Патріс Лумумба[1].

Мобуту, який сів у президентське крісло, перетворив країну в годівницю для свого клану.

Розпродаючи країну оптом і у роздріб, диктатор старанно зображував патріота: визнав П.Лумумбу національним героєм і поставив йому пам'ятник, перейменував столицю в Кіншасу, Стенлівіль – Кісангані й навіть країну- у Заір (це назва, правда, португальського походження). Але боротьба народу не припинялася. Армія Мобуту була вщент розбита кубинськими інтернаціоналістами в Анголі, куди вторглася за вказівкою Вашингтона. Минуло ще двадцять років, перш ніж у 1997 р. над країною, яка повернула собі історичне ім'я, знову замайорів прапор Патріса Лумумби. Але після загибелі соціалістичної співдружності й СРСР навіть перемога народної революції не врятувала країну від нової інтервенції НАТО. Лідер революції Лоран Кабіла був убитий в 2001 р., як у далеких 60-их – його вчитель Патріс Лумумба і Че Гевара[4].

У 2002 р. уряд Бельгії визнав свою відповідальність за вбивство П.Лумумби, але не в належній формі, відмовившись провести належне розслідування і виплатити компенсацію родині.

За кілька днів до загибелі Патріс Лумумба написав листа дружині, що стало останнім. Ось кілька рядків: «Ніякі жорстокості, знущання або тортури мене не зламали і не зломлять, так як я вважаю за краще померти з гордо піднятою головою, з непохитною вірою і глибокою впевненістю у майбутньому моєї країни, ніж жити в підпорядкуванні, зневажаючи священні традиції. Одного разу історія нас розсудить, але це буде не історія, приємність Брюсселю, Парижу, Вашингтону чи ООН, а історія країн, що звільнилися від колоніалізму і його маріонеток... Єдине, що ми хотіли для нашої країни було право на гідне існування, на гідність без лицемірства, на незалежність без обмежень. Африка напише свою власну історію, і це буде, на північ і на південь від Сахари, історія слави та гідності»[2],[7].

Таким чином,важливим етапом розвитку африканського континенту стало ХХст., коли на арену національно-визвольної боротьби вийшов такий визначний діяч як Патріс Лумумба. Це Людина з великої літери, не досконала,яка припускала помилки,адже всі ми живі люди,але, яка бажала кращої долі не лише собі, а й всім співгромадянам своєї країни. Патріс Лумумба міг працювати при бельгійській королеві, та він не шукав легкої дороги.

Підсумовуючи вищесказане, можна стверджувати, що це людина, яка варта уваги, яка допомогла здобути своєму народові омріяну незалежність, відкрити світлий шлях у майбутнє.

**СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

1. Жуков Ю. Жизнь и смерть Патриса Лумумбы: [Електронний ресурс] / Ю. Жуков // Новая жизнь – № 11. – 1962. – [Режим доступу]: <http://vivovoco.rsl.ru/VV/PAPERS/HISTORY/LUMUMBA/LUMUMBA.HTM>
2. Патрис Лумумба. - [Режим доступу]: <http://people.sci.pfu.edu.ru/asemenov/LUMUMBA/Index.htm>
3. Патрис Лумумба. - [Режим доступу]: <http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D1%83%D0%BC%D1%83%D0%BC%D0%B1%D0%B0,%D0%9F%D0%B0%D1%82%D1%80%D0%B8%D1%81>
4. Патрис Лумумба. - [Режим доступу]: [http://www.kituoachakatiba.org/index.php?option=com\\_content&task=view&id=64](http://www.kituoachakatiba.org/index.php?option=com_content&task=view&id=64)
5. Персоналии – известные люди Африки. Патрис Лумумба. - [Режим доступу]: [http://www.africa.org.ua/data/persons\\_lulumba.htm](http://www.africa.org.ua/data/persons_lulumba.htm)
6. Пономаренко Л. В. Патрис Лумумба: Жизнь во имя свободы Африки / Л. В. Пономаренко. – М.: Изд-во УДН, 1989. – 128 с.
7. Харламенко А. В. Патрис Лумумба и его родина: [Електронний ресурс] / А.В.Харламенко. - [Режим доступу]: <http://prometej.info/new/history/1950-lymymba.html>

*Карабин М.*

*Науковий керівник – доц. Ятищук О. В.*

**ОБРЯДОВЕ ЗНАЧЕННЯ ХЛІБА**

З давніх давен хліб посідає головне місце в українській обрядовості, має ритуальне застосування. Використання хліба при проведенні певних культів, дотриманні звичаїв та традицій бере свій початок ще із язичництва. Із розвитком землеробства його роль зростає, хліб набуває ознак святості, це – святиня, жертвна страва для Богів або й саме Божество чи втілення Божественної Сили, яка має духовну цінність. Тому хліб українці називають „Святим», „Божим даром», „Батьком», „Годувальником», „Головою», „Розпорядником» [ 5, с. 123 ]. Хліб набув жертвовного значення, поступово замінюючи жертвоприношення тварин.

М. Сумцов писав: «З появою Хліба, як засобу харчування, виникла світла думка, що Богам бридка кров жертвовних тварин, і Хліб стає головним предметом жертвоприношень» [ 1, с.67-68 ].

У християнстві поняття безкровної жертви через посередництво хліба набуває нового змісту, який виявляється євхаристійною жертвою у вигляді хліба вина.

Великим гріхом вважається викинути навіть маленький шматочок. Колись вірили, що на тому світі люди, які без пошани ставилися до хліба, збиратимуть усі викинуті під час земного життя крихти. Залишки хліба віддавали свійським тваринам або спалювали в печі.

На Русі дорогих гостей зустрічали хлібом-сіллю. Вірили що ними можна зробити друзями навіть запеклих ворогів. На думку дослідників хліб символізував побажання багатства і достатку, а сіль захищала від ворожих сил. Найбільшим докором був вислів: «Забув ти мій хліб і сіль» [2, с. 77 ].

В традиційній культурі випікання обрядового хліба приурочується до календарних християнських свят: Різдва, на день св. Маланки, на день св. Василя ( т. зв. Старий Новий рік ), Водохреща, у перший день Великого посту, на хрестопоклонному тижні, до дня Петра і Павла, до Воскресіння та інших, а також ряду родинних подій: народження, хрещення, весілля, похорони.

Станом на сьогодні дослідження етнографічних матеріалів дозволяє досить точно реконструювати обрядову творчість пов'язану із використанням хліба. Яка охоплює весь комплекс ритуалів підготовки випікання та обрядового використання хліба.

Л. Герус звертає увагу на такі прояви шанобливого ставлення до хліба: «Пошана до Хліба закріпилась у народних звичаях. На покуті під образами, що є в хаті священним місцем, колись завжди лежала на столі покрита рушником паляниця. Кожен шматочок хліба з'їдали повністю, не залишаючи куснів, щоб силу не залишити. Хліб не можна викидати у сміття, навіть хлібні крихти слід зібрати у долоню і з'їсти, або ж віддати худобі чи птиці. Знайдений на дорозі окрасць хліба потрібно обтрусити і покласти на високому місці для пташок. Коли випадково хліб упаде на підлогу, селяни його піднімають і цілують – перепрошують, у хліба ж бо ніжки короткі, впаде зі столу і може ніколи більше туди не повернутися. Про хліб не можна казати, що він поганий, він може бути лише невипечений, глевкий, сирий, підгорілий, зачерствілий» [4, с. 46–48].

У народних повір'ях хліб протиставлявся усьому нечистому. Так до лісу завжди брали із собою шматок хліба, бо його нібито бояться гадюки. Звичай благословляти хлібом також